

Ярослав ІСАЄВИЧ (Львів)

**ЮРІЙ ЯСІНОВСЬКИЙ — МУЗИКОЗНАВЕЦЬ,
КУЛЬТУРОЛОГ, ДЖЕРЕЛОЗНАВЕЦЬ**

Різномісність наукових зацікавлень проф. Юрія Ясіновського засвідчує вже сам перелік обов'язків, службових і громадських. Він — завідувач кафедри музичної україністики Львівської музичної академії, професор Українського Католицького Університету, директор Інституту літургійних наук при цьому ж університеті, старший науковий співробітник відділу історії середніх віків Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, дійсний член НТШ, член Національної Спілки композиторів України. Професор Ясіновський разом із професорами Крістіаном Ганніком і Дітером Гетцом став ініціатором і співорганізатором реалізації угоди про співпрацю УКУ, Інституту українознавства і Вюрцбурзького університету. Ініціював та разом із професором Ряшівського університету Лешеком Мазепою був співорганізатором восьми спільних українсько-польських наукових конференцій *Musica Galiciana*. До того ж, він був учасником, а часто й співорганізатором багатьох міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій.

Важко уявити, як одна людина може справлятися — і то не формально, а на найвищому рівні — з такими численними і, на перший погляд, дуже різноманітними обов'язками. Один із секретів — поряд із різномісністю таланту, феноменальною працьовитістю та рідкісним почуттям обов'язку — це те, що напрями діяльності вченого є різними тільки на перший погляд. Насправді всюди, на всіх посадах, він робить одну велику справу комплексно — досліджує, викладає і популяризує в суспільстві музику, як у контексті закономірностей розвитку самого музичного мистецтва, так і в контексті культури як системи. При цьому розглядає місце музики в національно-політичному житті народу, а одночасно її значення в міжнародних зв'язках та взаємовпливах. Завдяки плідній праці в Музичній академії, Українському Католицькому Університеті, Інституті українознавства він забезпечує системність і дієвість співпраці всіх трьох установ, як і пов'язаних із ними громадських організацій.

Світової слави вчений, довгорічний професор провідних американських університетів Мілош Велімірович так написав про найбільшу працю Ю. Ясіновського *Українські та білоруські нотолінійні ірмолої 16-18 століть*: Каталог і кодикографічно-палеографічне дослідження (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996):

Навіть якщо б Юрій Ясіновський не написав понад двадцять наукових праць за останнє двадцятиріччя (які зробили його ім'я досить відомим серед музикознавців та студентів історії української церковної музики), публікація цього каталогу музичних рукописів — Ірмолоїв, датованих від кінця 16 і до 18 століть, забезпечило б його авторові почесне місце у сучасному музикознавстві. Ця публікація є винятково важливим і вартісним довідковим знаряддям, що налічує 1111 (тисячу сто одинадцять!) музичних рукописів і в той же час показує історію побутування цього типу музичних рукописів на території і в період, який ще ніколи раніше не був так докладно вивчений, як демонструє ця нова праця. Усі дослідники східноєвропейських, і особливо української, традицій християнських співів і музичної нотації, що застосовувалася східними слов'янами для запису цих співів, будуть звертатися до каталогу Ясіновського як головного довідкового посібника. Він також служитиме зразком кодикологічних студій і гідний захоплення за ретельний і кмітливий підхід у дослідженні. Автор заслуговує на високу похвалу за цю чудову публікацію, що стала результатом понад двадцятирічної важкої праці і студій¹.

Ніхто не зміг би схарактеризувати працю Ю. Ясіновського про давні рукописи більш кваліфіковано, ніж це зробив славнозвісний професор Велімірович. Єдине, що треба додати до його відгуку, це те, що Юрій Ясіновський на цей час видав уже не «понад двадцять праць», а понад 100, з них 5 книг і понад десяток окремих публікацій джерел, а також понад 60 серйозних статей, надрукованих в Україні, Польщі, Росії, Білорусії, Словаччині, Данії, Німеччині, Румунії українською та іноземними мовами. При цьому стосуються вони не лише церковної монодії XVI–XVIII століть, але й музики XI–XV та XIX–XX століть.

Перед тим як згадати доробок ученого, що стосується раннього Середньовіччя і нової доби, повернуся до тієї праці, про яку тут писалося. Щоб її оцінити, треба собі уявити, яку велику роль відіграли свого часу Ірмолої в культурному житті українських сіл, містечок і міст. На них училися школярі, ними користувалися дяки й священники, ченці. Дозволю собі ще навести одну розлогу цитату — тим разом із мого відгуку про докторську дисертацію Ю. Ясіновського, захищену, в основному, на підставі фундаментальної книжки про Ірмолої:

Вдало обравши об'єктом своїх студій специфічно українські пам'ятки — нотолінійні ірмолої, автор зумів розкрити генезу, розвиток і значення галузі музично-мистецької творчості, в якій винятково наочно виявився самобутній характер української культури як синтезу національних традицій і досягнень, зумовлених міжнародним контекстом культурного життя. Розроблена і

¹ M. Velimirović. *Ukrains'ki ta Bilorus'ki Notoliniini Irmoloï 16–18 stoliť. Kataloh i Kodikolohychno–Paleohrafychne Doslidzennia*, by Yurii Yasynovs'kyi. Serii: Istoriiia ukrains'koi muzyky, vyp. 2: Dzherela. Instytut Ukraïnoznavstva im. Kryp'iakevycha NAN. L'viv, Vydavnytstvo Vasyliian "Misioner", 1996. 624 pp. + 47 plates, indices, bibliography. ISBN 5-7702-1289-6 // *Harvard Ukrainian Studies* 21 (1997/1–2, June) 244–246; укр. мовою: М. Велімірович. Український церковний спів // *Сучасність* (1998/5) 159.

застосована методика дослідження, яка поєднує музикознавчий аналіз із здобутками історичного та культурологічного джерелознавства, зумовила переконливість всіх основних висновків дослідника. Адже у свідомості людей, у їх ментальності філософсько-релігійні та мистецькі аспекти осмислення життя були нероздільні. Тому єдино слушним є комплексний підхід дисертанта до аналізованих джерел, інтерпретація явищ музичного життя в тісному зв'язку з розвитком релігійної думки, візуальних мистецтв, літератури й культури в цілому. Схарактеризовані на матеріалі музичних рукописів методи кодикологічного аналізу, в тому числі і запропоновані автором новаторські підходи, мають значення для вдосконалення, збагачення і кодикології, і — ширше — джерелознавства в цілому. Коли дисертант полемізує зі своїми попередниками у висвітленні тих чи інших питань, він має над ними всіма колосальну перевагу. Якщо раніше висновки ґрунтувалися на окремих прикладах або на якійсь одній групі пам'яток (у кращому випадку – до сотні), то тепер узагальнення вченого мають підставою всебічний аналіз більшості збережених ірмолоїв. Створена ним особисто впродовж двадцятирічних пошуків і досліджень база даних включає описи 1111 пам'яток, розсіяних по численних збірках у 15 країнах світу. Збирати відомості про них було нелегко, до того ж довелося провести вичерпну роботу, щоб локалізувати й датувати рукописи, що не мали вихідних даних. Успіхові цієї праці сприяло блискуче знання дисертантом філігранології, текстової і музичної палеографії та інших спеціальних джерелознавчих дисциплін, у розробку яких він зробив власний істотний внесок. Щоб оцінити складність завдань, які стояли перед дослідником, слід взяти до уваги, що всі до одного 1111 ірмолоїв різні, двох ідентичних немає. Як слушно вказує автор, при усній передачі мелодій з покоління в покоління необхідно було дбати про їхню незмінність. Натомість писемна фіксація забезпечувала збереження спадщини, і це відкривало можливості як для індивідуальних інтерпретацій, так і для започаткування модифікацій стилю. Творчий характер цих інновацій зумовив те, що, на відміну від анонімних середньовічних пам'яток, ірмолої часто містили інформацію про час, місце створення рукописів і про їх виконавців (серед останніх привертає увагу «дівиця» Пелагія Клименкова). На основі всієї повноти даних дисертант зумів схарактеризувати роль переписувачів, співців, редакторів, їх професійний та соціальний статус (...). Особливо важливим вважаємо висновок, що новогрецький напів в українських ірмолоях XVI–XVII ст. став кульмінаційним стилем пост-візантійської гимнографії, був однією з передумов створення національного стилю і яскравого й самобутнього київського напіву. Популярність новоболгарської музичної стилістики автор слушно пов'язує з виявами культурно-мистецької опозиції модним впливам. Адже засвоєння ренесансних здобутків йшло в парі з традицією і релігійними тенденціями латинізаторських напрямів. Надзвичайно цінний матеріал зібрано про острозький напів на інші локальні версії загальнонаціонального типу пам'ятки, яким був ірмолої київської нотації.

Не маючи змоги продовжувати цитату, хочу з усією впевненістю ствердити, що за дисертаційну працю вченому можна було би з повним правом, окрім ступеня доктора музикознавства, надати ступені доктора історичних наук (за фахом джерелознавство) і доктора філологічних наук (за дослідження суто філологічних аспектів книгознавства).

Логічним продовженням праці над каталогом і дисертацією стала розробка під керівництвом Юрія Павловича та за його вирішальної участі комп'ютерної бази даних *Ірмос: Репертуар української і білоруської монодії*, розпочата в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України 1999 р. і завершена на початку 2004 р. Ця праця отримала широкий міжнародний резонанс та схвалення фахівців на XVII Міжнародному конгресі в Лювені, а також у рецензіях музикознавців-медієвістів, зокрема Мирослава Антоновича (Голландія), Траяна Окнеяну (Румунія), Даніци Петровіч (Сербія), Світлани Зверевої (Шотландія), Галини Алексєєвої і Наталії Серьогіної (Росія). Цей проєкт є першою спробою опрацювання репертуару церковної монодії на основі інципітарію (нотного і словесного) за допомогою нових комп'ютерних технологій, що дає науковцям якісно новий інструментарій для дослідження української та білоруської церковної монодії, порівняльних студій у візантійському культурному просторі. Створена на основі Каталогу Ю. Ясіновського база даних є інноваційною та унікальною як у сенсі церковної монодії та історичної літургії, так і в контексті загальної історії музики, оскільки концентрує універсальну інформацію про одну з найяскравіших гілок візантійської культурної спадщини.

За браком місця не маємо змоги написати в цій вступній статті докладно про внесок дослідника у вивчення музичної культури інших періодів, адже Ю. Ясіновський успішно вивчав польську, білоруську, російську, вірменську, грецьку, єврейську музику, творчість давніх і сучасних композиторів і визначних виконавців. Усі його праці написані на підставі докладного вивчення джерел, більшість із яких впроваджені вченим до наукового обігу вперше.

Юрій Ясіновський досліджує також українську музику XIX–XX ст., зокрема в таких недостатньо розвинутих напрямках, як музична бібліографія, джерелознавство, текстологія, палеографія, біографістика, історіографія, музична іконографія і лексикографія, музичне життя міст та окремих регіонів. Він є дуже добрим знавцем музикалій та українки в архівах, музеях і бібліотеках Львова, Києва, Харкова, Одеси, Чернігова, Ужгорода, Острога, Луцька, а також Москви і Петербурга, Мінська і Вільнюса, багатьох міст Польщі, німецького Вюрцбурга. Особливо слід відзначити самовіддану працю над збереженням рукописної спадщини композиторів і музикознавців минулого сторіччя. Знаючи заслуги Ю. Ясіновського, визначні композитори, виконавці та музикологи охоче передають йому свої нотні рукописи, спогади й інші матеріали для вивчення та для забезпечення їх збереження. Наприклад, Юрій Павлович привіз із голландського міста Утрехта архів Мирослава Антоновича, який уже став основою для низки наукових студій. Так

само дбайливо поставився професор Ясіновський до рукописної спадщини ряду інших діячів музики. Зокрема, він уперше ввів у сучасний український контекст наукові й творчі постаті Василя Витвицького, Бориса Кудрика, польського музиколога Адольфа Хибінського, знаменитого єврейського віолончеліста Емануеля Фоєрмана.

Важливою рисою досліджень Ю. Ясіновського є постійне намагання бачити українську музику й культуру в їхніх зв'язках із сусідніми народами та у світовому історичному процесі. Ряд статей присвячено культурним і музичним зв'язкам із Білорусією, а також з євреями, вірменами, німцями. Викладаючи довгі роки в консерваторії не дуже популярний серед студентів предмет «Історія музики народів СРСР» (до радянський період), зумів їх зацікавити широким історико-культурним контекстом і великою увагою до музичних і культурних контактів України з Молдовою, народами Закавказзя та Прибалтики.

Юрій Ясіновський слушно вважає, що головним шляхом до того, щоб культурна спадщина служила нашим сучасникам і наступним поколінням, є публікація джерел, і саме з такою метою ним було започатковано серію видань «Історія української музики: Джерела, дослідження», яка від 1995 р. виходить під егідою Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Більшість з її 15 виданих дотепер томів підготовані самим невтомним професором Ю. Ясіновським, виходять під його редакцією та з його примітками. Серед них: праці Бориса Кудрика «Огляд історії української церковної музики», Марії Загайкевич «Михайло Вербицький», збірки статей Мирослава Антоновича, Василя Витвицького, Степана Максимюка. Юрій Ясіновський був також відповідальним редактором двотомника «С. Людкевич: Дослідження, статті, рецензії, виступи», упорядкованого й відредагованого Зеновією Штундер. Особливо хочу наголосити на заслугах Ю. Ясіновського як співавтора та заступника головного редактора колективної праці «Українська культура XIII — першої половини XVII століть» (2-й том «Історії української культури у п'яти томах», Київ: Наукова думка, 2001). Він також започаткував щорічники: *Musica humana* кафедри музичної україністики ЛДМА ім. М. Лисенка та *Καλοφωνία* Інституту літургії УКУ. Останні два видання отримали гарний відгук у відомого польського музиколога Анни Чекановської на сторінках журналу *Музыка*: «Появу тих позицій належить визнати за досягнення: не лише як прояв активності наших ближчих сусідів, але насамперед як свідчення широкої перспективи здійснюваних ними досліджень, великої поваги до

джерел, величезної мотивації та бажання співпрацювати з польськими колегами»².

Професор Ю. Ясіновський є талановитим педагогом. Заслуговує великого схвалення його прагнення прищепити своїм студентам навички наукової роботи, а головне — потяг до неї. Він переконує їх, що володіння науково-аналітичними методами та знання першоджерел потрібне не тільки тим, для кого наука буде головною справою життя, але й усім добрим фахівцям. До праці над музичними архівами та музейними колекціями він постійно залучає студентів консерваторії, з якими опрацював більшість музичних колекцій Львова, музичний архів Ізидора Воробкевича в Києві, збірку музичних інструментів та звуковідтворювальних апаратів Львівського історичного музею.

Юрій Ясіновський гідно представляв Україну на численних міжнародних конференціях і конгресах у Парижі, Вюрцбурзі, Бидгощі, Лювені, Москві, Петербурзі.

Усе це переконливо засвідчує, наскільки слушною є висока оцінка його заслуг фахівцями-музикологами, музичною громадськістю, всіма, хто глибоко цікавиться історією української культури, її місцем у світовій культурі.

² A. Czekanowska. [Рец. на:] Καλοφωνία, № 1, Musica humana, № 1 // *Muzyka* (2004/3) 143.